

Spis map i ilustracji

(mapy wykonał i ilustracje wybrał autor)

Autor składa serdeczne podziękowania osobom i instytucjom, które udzieliły
pozwolenia na reprodukcję zdjęć i ilustracji.

Skróty: BL - British Library; HAG - Hunterian Art Gallery, University of Glasgow; HS - Historic Scotland; Jarrold - Jarrold Publishing, Norwich; MC - Mansell Collection; NGS - National Galleries of Scotland; NLS - Trustees of the National Library of Scotland; NMS - National Museums of Scotland; NPG-L - National Portrait Gallery, London; SNPG - Scottish National Portrait Gallery; NTS - National Trust for Scotland; PPL - Pitkin Pictorials Limited; PSC - In a private Scottish Collection; RCAHMS - The Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Scotland

W nawiasach zwykłych podano autora lub właściciela oryginału, w nawiasach kwadratowych - odsyłacz do pozycji wymienionej w Bibliografii.

Herb Szkocji na ścianie opactwa Holyrood	okładka
Mapka historyczna Szkocji	2
Wnętrze jednego z domostw w Skara Brae (HS)	9
Dun Carloway Broch na wyspie Lewis (fot. Martin MacCarthy)	10
Zachowane fragmenty Wału Hadriana (Ministry of Public Building and Works, UK)	11
Plemiona Północnej Brytanii wg Ptolemeusza, fragment mapy z <i>Geografii</i> Ptolemeusza, wyd. 1584 r. (Biblioteka PAN w Gdańsku)	13
Wojownik piktyjski, rycina Johna White'a z XVIII w.	14
Północna Brytania w VI-VIII w., wg: [Lynch, s. 20]	15
Alfabet oghamiczny, wg: [Lipoński, ilustracje]	16
Kamień piktyjski z IX w. (fot. R. White, City of Aberdeen District Council) ...	16
Szkoci z Dalriady	19
Najazdy Wikingów na Wyspy Brytyjskie, wg: [Trevelyan, 1967, s. 112]	21
Moot Hill w Scone [<i>I-Spy</i> , s. 32]	22
Makbet [EB]	25
Chryścianizacja wysp brytyjskich, wg: [Lipoński, s. 140]	27
Klasztor św. Marii na Ionie [<i>Beauty of Scotland. Calendar for 1994</i>]	28
Kamień Przeznaczenia [<i>Stone</i>]	29
Pojmanie Jezusa, <i>Księga z Kells</i> , f. 114r (The Board of Trinity College, Dublin; fot. John Kennedy)	30

Kamienna cela w klasztorze celtyckim, miedzioryt z XIX w. [Lipoński]	30
Św. Aidan, pomnik na Lindisfarne (St. Aidan Trust)	31
Krzyż celtycki, Kildalton Cross, Islay, Argyl (HS)	32
Relikwiarz z Monymusk (Royal Museum of Scotland)	33
Krzyż św. Andrzeja	33
Ruiny katedry w St Andrews z Wieżą św. Regulusa (fot. Stefan Zabieglik)	34
Malcolm III [EB]	35
Strona tytułowa kalendarza obchodów Roku św. Małgorzaty [Discover]	37
Katedra św. Makarego w Aberdeen (St Machar's Cathedral, Aberdeen)	41
Dawid I i Malcolm IV, iluminacja ze statutu dla opactwa Kelso z 1159 r.	42
Klasztory i miasta w średniowiecznej Szkocji	43
William I Lew [EB]	44
Koronacja Aleksandra III, rękopis z XV w. (Corpus Christi College, Cambridge)	46
Wieża Ołówkowa w Largs (Jarrold) [Wallace, s. 34]	47
Oset, godło Szkocji	47
Miejsce śmierci Aleksandra III (Jarrold) [Wallace, s. 161]	48
Potomkowie Dawida I - tablica genealogiczna	49
Jan Balliol składa hołd Edwardowi I, iluminacja z XIV w. (BL)	50
Tron angielski z Kamieniem Przeznaczenia, stan do 1996 r. (PPL)	52
Pomnik Williama Wallace'a w Aberdeen, w głębi His Majesty's Theatre (fot. Stefan Zabieglik)	53
Napis na cokole pomnika Williama Wallace'a w Aberdeen (fot. S. Zabieglik) ..	54
Plakat filmu <i>Waleczne serce</i> w reżyserii Mela Gibsona (20th Century Fox)	55
Robert I Bruce (MC)	56
Pomnik Roberta Bruce'a w Bannockburn, proj. P. Jackson, 1964 r. [National Trust, s. 20]	57
Robert I Bruce z żoną Izabelą Mar, z XVI-wiecznego Seton Armorial (PSC) ..	58
Ruiny opactwa w Arbroath (HS)	58
Fragment mapy Brytanii Mateusza Parisa (1200-1259)	59
Wielka pieczęć Roberta I (BL)	60
Opactwo i cmentarz w Melrose [Bold, s. 6]	61
Dawid II ściska rękę Edwardowi III, manuskrypt z XIV w. (BL)	63
Klany góralskie i właściciele posiadłości na Wyżynach, stan na koniec XVI w., wg: [Daiches, 1981, nr 8]	65
Języki Szkocji, oprócz angielskiego, wg: [Daiches, 1981, s. 346]	67
Robert II (MC)	68

Znaczek klanu Czarnych Douglasów	69
Moneta z okresu panowania Roberta III (NMS)	70
Kampania Lorda Wysp z 1411 r.	71
Jakub I (SNPG)	72
Jakub I z parlamentem (BL)	73
Jakub II (SNPG)	74
Mons Meg (Edinburgh Castle)	77
Jakub III koronowany przez św. Andrzeja, obraz Hugona van der Goes, fragment ołtarza w edynburskim Trinity College z 1476 r. (Royal Collection, St James' Palace)	77
Jakub III (SNPG)	78
Jakub IV (SNPG)	79
Sztandar szkocki z napisem: Prawda zwycięży (Faculty of Advocates, Edinburgh)	81
Fragment I wyd. <i>Lament for Makaris</i> , p. 191 (NLS) [National Library]	83
King's College, Old Aberdeen (fot. Stefan Zabieglik)	84
Strona tytułowa I wyd. <i>The Goldyn Targe</i> Williama Dunbara (NLS) [National Library]	85
Biskup William Elphinston (University of Aberdeen)	86
Pierwsza strona I wyd. <i>Breviarium Aberdonense</i> , Edynburgi 1509-1510	86
Pałac Holyrood (fot. Unichrome Ltd, Bath)	86
Diuk Albany i Małgorzata Tudor (PSC)	87
Jakub V (SNPG)	88
Maria de Guise, wg portretu Corneille'a de Lyon (SNPG)	90
Reformacja w Europie	99
Patryk Hamilton (HAG)	101
Kardynał Beaton (St Andrews University)	102
Jerzy Wishart (SNPG)	103
Ruiny zamku w St Andrews (fot. Stefan Zabieglik)	103
Spalenie Jerzego Wisharta, drzeworyt w <i>Chronicles...</i> R. Holinsheda, London 1587 (BL)	104
Katedry w przedreformacyjnej Szkocji	105
Pierwszy bond z 1557 r. (NLS)	108
Jan Knox, sztych z Teodora Bezy <i>Icones, id est verae imagines virorum doctrina simul et pietate illustrium ...</i> Genevae: Apud I. Laonium, 1580 (SNPG)	109
Pierwsza strona <i>First Blast of the Trumpet against the Monstrous Regiment of Wo- men</i> , Geneva 1558	111

Strona tytułowa i zakończenie współczesnej edycji <i>Scots Confession of 1560</i> , [<i>Scots Confession of 1560</i> , okładka i s. 24]	113
Osiemnastowieczne wydanie <i>Pierwszej Księgi Dyscypliny</i> (BL)	114
Inauguracja obrad Zgromadzenia Generalnego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Edynburskiego (Church of Scotland, Department of Commu- nication) [Kernohan, s. 63]	117
Pomnik Jana Knoxa na dziedzińcu Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Edynburskiego [Lynch].....	118
Wnętrze prezbiteriańskiego kościoła, katedra św. Makarego w Old Aberdeen (St Machar's Cathedral).....	119
Portet Marii malarza dworskiego François Cloueta (Royal Collection, St James' Palace)	121
Portret Marii Stuart wg rysunku François Cloueta (SNPG).....	122
Jan Knox podczas audiencji u Marii Stuart, wizytówka John Knox House, Royal Mile, Edinburgh	123
Jakub Stewart, earl Moray (MC)	124
Henryk Stewart, lord Darnley, obraz olejny nieznanego malarza (SNPG).....	126
Srebrny medal upamiętniający ślub Marii i Darnleya 1565 r. (SNPG)	127
Maria Stuart i jej mąż lord Darnley (MC)	128
Szkic przesłany Cecilowi, przedstawiający eksplozję w Kirk o'Field, ciała za- bitych, transport zwłok a także małego królewicza modlącego się o pom- szczenie śmierci ojca (MC)	131
Earl Bothwel i jego pierwsza żona lady Jean Gordon, countess of Bothwell. Portrety datowane 1566 r, wykonane prawdopodobnie z okazji ślubu, malarz nieznany, olej na miedzi (SNPG)	132
Zamek Edynburski (fot. Stefan Zabieglik)	134
„Królewska zemsta”, czyli rodzaje śmierci głównych uczestników wojny do- mowej uwikłanych w spiski na życie Riccia i Darnleya, wg: [Hamilton, 1991, s. 280]	135
Andrzej Melville (University of St Andrew)	137
Tytułowa strona broszury A. Melville'a z 1590 r. (BL)	138
Jerzy Buchanan, portret Arnolda Bronckorsta z 1581 r. (SNPG).....	139
Trzynastoletni Jakub VI z sokołem, portret A. Bronckorsta, 1580 r. (SNPG) .	140
Podpis Jakuba VI [Lambert, s. 194]	141
Srebrna moneta półmarkowa z 1591 r. (NMS)	141
Maria Stuart w wieku 36 lat, obraz przypisywany R. Lockeyowi	142
Egzekucja Marii Stuart, rycina z: Ricardo Verstegan <i>Theatrum crudelitatum haereticorum nostri temporis</i> , Antwerpiae 1588	143
Jakub VI w 1595 r., obraz przypisywany Adrianowi Vansonowi (SNPG).....	144

Strona z: <i>Basilikon doron</i> , Scottish Text Society, Edinburgh 1944-50	145
Jakub VI w wieku lat 29, portret przypisywany J. de Critz, ok. 1605 r. (Losely House, Guildford)	146
Projekty flagi unijnej z lat 1603-1608 (NLS)	146
„Jakub z Bożej łaski król Wlk. Brytanii, Francji i Irlandii”, miniatura na pergaminie Izaaka Olivera (Buchanan Society)	147
Góralska chata na wyspie Coll, Argyll (RCAHMS)	149
Mapka Nowej Szkocji	150
Order barona Nowej Szkocji (NMS)	150
Żołnierze szkoccy w Szczecinie służący w armii Karola Gustawa, rycina z 1630 r. (NLS)	150
Strona tytułowa angielskiej Biblii, tzw. <i>Authorized Version</i> , opublikowanej za aprobatą Jakuba VI i I w 1611 r. (BL)	152
Jakub VI przesłuchujący czarownice, rycina z XVII w. (Bodleian Library, Oxford)	154
Strona tytułowa <i>Demonologiae</i> Jakuba VI, Edynburg 1597 r. (BL)	154
Frontowa część Marischal College zbudowana z granitu w latach 1903-1906 wg projektu A.M. Mackenziego (fot. Stefan Zabieglik)	155
Strona tytułowa I wyd. <i>Mirifici logarithmorum canonis descriptio</i> ... J. Napiera, Edynburg: ex officina Andreae Hart, 1614.	156
Katedra św. Egidiusza w Edynburgu (fot. Stefan Zabieglik)	158
<i>The Booke of Common Prayer, and administration of the Sacraments;... for the use of the Church of Scotland</i> . Edinburgh: R. Young, 1637 (NMS)	159
Podpisywanie Kowenantu Narodowego przed Greyfriars Kirk w Edynburgu w 1638 r. (City Art Centre, Edinburgh)	160
Karol I Stuart (SNPG)	161
Willem Blaeu, <i>Scotia Regnum</i> , Amstelaedami 1635, kontury Szkocji na podstawie mapy Gerarda Mercatora z 1595 r. (NLS) [National Library]	162
Jakub Graham, earl Montrose (MC)	164
A. Leslie prowadzi armię szkockich kowenanterów [Moffat, s. 84]	165
Współczesne wydanie westminsterskiego Wyznania Wiary i obu katechizmów [<i>Confession of Faith</i>]	167
Archibald Campbell, pierwszy markiz Argyll (SNPG)	168
Godło królewskie Stuartów od Jakuba VI i I do Jakuba VII i II	169
„Szkoci ucierają nosa ich młodemu królowi”, karykatura z 1651 r. [Moffat, s. 92]	170
Medal z popiersiem Cromwella z okazji bitwy pod Dunbar (NMS)	171
Gen. Jerzy Monck, wg S. Coopera, ok. 1660 r. (NPG-L)	172

Plan ulic Edynburga w poł. XVII w., wg: [Daiches, 1981, nr 5]	173
Medale upamiętniające koronację Karola II w Scone 1 stycznia 1651 r. (NMS)	174
John Maitland, diuk Lauderdale, portret sir Petera Lely'ego (SNPG)	175
„Karol II, obrońca wiary, z Bożej łaski król Anglii, Szkocji, Francji i Irlandii”, rycina Roberta White'a według portretu sir Godfreya Knellera	177
Sztandar kowenanterów	178
Tablica w Hamilton upamiętniająca męczeńską śmierć kowenanterów (Old Church Parish, Hamilton)	180
Jakub Stuart, diuk Yorku (SNPG)	181
Ruiny Zamku Dunnottar [<i>Grampian</i> , okładka]	183
Order Ostu	185
Sześćdziesięcioszylingowa moneta wg projektu z 1688 r. (NMS)	185
William II stylizowany na rzymskiego gladiatora, portret sir Godfreya Knellera, wczesne lata 1690 (SNPG)	187
Maria II, portret z pracowni Willema Wissinga (SNPG)	187
Glencoe - fotografia współczesna [Hanley, s. 75 (Michael Brooks)]	190
Wewnętrzna strona wieka sejfu Kompanii szkockiej zawierająca wymyślny mechanizm zamykający (NMS)	193
Strona tytułowa dzienników Zarządu Kompanii Szkockiej (NLS)	194
Mapa Darienu w: John Senex, <i>A new general atlas ... of the world</i> , London, 1721 (NLS) [NLS]	195
Anna Stuart w wieku lat osiemnastu, portret Willema Wissinga i Jana van der Vaarta (SNPG)	196
Fragmenty ryciny z 1685 r. przedstawiającej uroczysty przejazd parlamentu z Pałacu Holyrood do Parliament House (NMS)	197
Anna w pierwszych latach panowania, portret nadwornego malarza sir Godfreya Knellera (Royal Collection)	198
Andrzej Fletcher z Saltoun (MC)	203
Komisarz królewski Diuk Queensberry wręcza królowej Annie Traktat o unii przyjęty przez Parlament szkocki (MC)	210
Strona z dziennika ustaw Parlamentu szkockiego z tekstem traktatu unijnego [<i>Acts</i> , s. 406]	211
Jakub Franciszek Stuart (SNPG)	220
Kielich jakobicki (NMS)	221
Medal ośmieszający nieudaną inwazję na Szkocję w 1708 r. (NMS)	222
Earl Mar wznosi sztandar jakobitów w 1715 r. [Hanley, s. 78]	223
Kenneth Sutherland, lord Duffus, uczestnik powstania 1715 r., późniejszy admirał	

floty rosyjskiej, obraz Richarda Waitta (SNPG).....	224
Ślub Jakuba Franciszka Stuarta z Marią Klementyną Sobieską, 1 września 1719 r., Agostino Masucci, ok. 1735 r. (SNPG)	225
„Serce Midlothianu” (http://www.ebs.hw.ac.uk/EDC/guide/highst.html)	226
Chrzest księcia Karola Edwarda, A. Masucci i P.L. Ghezzi (SNPG).....	227
Karol Edward w wieku lat jedenastu, portret A. Davida z 1732 r. (SNPG)	228
Salutation Hotel, Perth (fot. Stefan Zabieglik)	229
Rozkaz księcia Karola do porucznika Ewana Macphersona, naczelnika klanu z Badenoch (NMS)	230
Broń górala z armii jakobickiej (NMS)	231
Bitwa pod Culloden, obraz D. Moriera namalowany dla diuka Cumberlanda (Royal Collection, St James' Palace)	232
Powstania jakobickie, wg: [Mackie, s. 270]	233
Flora MacDonald, portret Richarda Wilsona z 1747 r. (SNPG).....	234
Karol Edward Stuart, portret H. Douglasa Hamiltona z 1785 r. (SNPG)	235
Żołnierz z pułku góralskiego Black Watch, rycina z 1742 r. (Prince Consort's Army Library)	236
Herb rodowy Forbesów	237
Wyżyny i Wyspy, rejon masowej emigracji ludności od 1785 r.	239
Jan Campbell, drugi diuk Argyll, obraz W Aikmana (Glasgow Museums and Art Galleries)	241
„Wierna służba nagrodzona”, karykatura Jana Kaya przedstawiająca Henryka Dundasa kierującego duchownymi [Kay, I, s. 289]	242
„Konwencja osłów, czyli duch demokracji”, ilustracja z satyry <i>Rights of Asses</i> , Edinburgh 1792, ośmieszającej Przyjaciół Ludu [Kay, II, nr 20]	244
„Konwersacja i demonstracja”, karykatura J. Kaya, 1787 r. [Kay, I, s. 99] ...	245
Ławka skruchy, na której siadał grzesznik piętnowany przez kaznodzieję (Holy Trinity Church, St Andrews)	247
Piętnowanie grzesznika podczas kazania, obraz Dawida Allana „Stool of Repentance” (PSC)	248
„Śpiąca kongregacja”, rysunek Jana Kaya z 1785 r. przedstawiający kazanie Dr. Webstera z Edynburga [Kay, I, s. 28]	249
Kościół św. Jana w Perth (fot. Stefan Zabieglik)	250
„Obrońca Kościoła przed fanatyzmem”, Aleksander Carlyle w karykaturze Jana Kaya [Kay, I, s. 65]	253
Canongate Kirk w Edynburgu (Jarrold) [Wallace, s. 175]	254
Wizytacja edynburskiego ministra Williama Moodiego w szkółce niedzielnej, karykatura Jana Kaya [Kay, I, s. 143]	256

Wnętrze katedry episkopalnej św. Andrzeja w Aberdeen [<i>City of Aberdeen</i> , s. 25 (fot. Iain Burt)]	258
Ważniejsze podziały w szkockim prezbiterianizmie	259
Fartuszek masoński [<i>Grand Lodge</i>]	261
Tarcza herbowa Wielkiej Loży Szkocji [<i>Grand Lodge</i>]	262
Freemason's Hall, Edynburg [<i>Grand Lodge</i>]	263
Młot masoński [<i>Grand Lodge</i>]	263
Sala posiedzeń Wielkiej Loży Szkocji [<i>Grand Lodge</i>]	265
Znaczek uprawniający do zebrania (Glasgow Museums and Art Galleries).....	267
Farma w Dunfermline ok. 1690 r., rycina w: J. Slezer, <i>Theatrum Scotiae</i> , Edinburgh 1693	268
Tomasz Hamilton, szósty earl Haddington, obraz sir J. B. de Mediny (SNPG)	270
Tytułowa strona podręcznika uprawy roli z 1735 r. (Aberdeen University Library)	271
Dwa domy rodziny Bairdów (NLS)	272
„Naczelnik góralski nowego typu”, sir Jakub Grant na czelu pułku utworzonego z dzierżawców (NLS).....	274
Wnętrze chaty wieśniaka na wyspie Islay z 1772 r. [Smout, 144 nn].....	275
Wnętrze huty w Leadhills ok. 1780 r., obraz Dawida Allana (PSC)]	277
Odjazd dyliżansu z Glasgow do Edynburga [Smout, s. 400nn]	278
Rodzina „tytoniowego lorda” Jana Glassforda, obraz A. McLauchlina z 1767 r. (People's Palace Museum)	279
Ulica Trongate w centrum Glasgow, obraz Jana Knoxa z 1826 r. (People's Palace Museum).....	280
Siedziba Royal Bank of Scotland w Edynburgu, rycina z 1826 r. (http://www.rbos.co.uk/aboutus/history/content.as).....	281
Szkoła wiejska, obraz sir George'a Harveya (NGS)	283
Winieta „The Press and Journal” ukazującego się w Aberdeen od 1747 r.	286
Winieta dziennika „Scotsman” wydawanego w Edynburgu	286
Strona tytułowa I wyd. <i>Encyclopaedia Britannica</i> z 1771 r.	287
„Scottish Patriot”, Jan Sinclair w karykaturze Jana Kaya [Kay, II, s. 61]	288
Franciszek Hutcheson, portret Allana Ramsaya (HAG)	289
Dawid Hume, portret Allana Ramsaya (SNPG)	290
„Triumf prawdy”, obraz J. Reynoldsa przedstawiający Jakuba Beattiego jako krytyka sceptycyzmu i ateizmu (Aberdeen University) (fot. W. Bednarowski)	291
Adam Smith w karykaturze Jana Kaya [Kay, I, s. 75]	292

Kames, Hugo Arnot i Monboddo w karykaturze J. Kaya [Kay, I, s. 14]	293
Hugh Blair w karykaturze Jana Kaya [Kay, I, s. 120]	294
Portret T. Reida z autografem [„Reid Studies”]	295
Aleksander Monro primus (Royal College of Surgeons).....	297
Hutton i Black w karykaturze Jana Kaya [Kay, I, s. 56]	298
Jakub Watt, portret sir Williama Beecheya (SNPG)	299
Archibald Campbell, trzeci diuk Argyll, portret A. Ramsaya (SNPG).....	300
„Wielebny Robert Walker na łyżwach na Duddingston Loch”, obraz Henryka Raeburna (NGS)	300
„Jan Kay narysowany przez niego samego” [Kay, I, s. vii]	301
Culzean Castle zbudowany dla rodziny Kennedych według projektu Roberta Adama (NTS)	302
Allan Ramsay ojciec, portret Williama Aikmana (SNPG)	303
Robert Burns, portret Aleksandra Nasmytha (SNPG)	304
Pomnik Roberta Burnsa w Aberdeen (fot. Stefan Zabieglik)	306
Tytułowa strona <i>Tiomnadh Nuadh ar Tighearna agus ar Slaniugh-fhir Iosa Criosd. Eidir-thengaicht' o'n Ghreugais chum Gaidhlig Albannaich. Dun- Eudain</i> [Edynburg], 1767. Pierwsze gealickie wydanie Nowego Testamentu, w przekł. Rev. Jakuba Stuarta (NLS).....	307
Jakub Boswell w karykaturze z XVIII w.	309
Sir Walter Scott, portret H. Raeburna, 1822 r. (SNPG)	310
Pomnik Waltera Scotta w Edynburgu (fot. Stefan Zabieglik).....	311
„A Drunk Man Looks at the Thistle”, rys. Valda Grieve [MacDiarmid]	312
Brytyjska rodzina królewska podczas wizyty w Szkocji [„In Britain”, s. 15] .	313
Tradycja i nowoczesność, zdjęcie edynburskiej ulicy z 1993 r. (fot. Stefan Zabieglik)	322
Winnie Ewing i Alex Salmond, posłowie Parlamentu szkockiego z ramienia SNP [<i>Scotland - A European Nation</i> , s. 16]	323
Welcome to Scotland [Hill, s. 5]	324
Mapa hrabstw (do 1975 r.)	376

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
-------------	---

ROZDZIAŁ I. DZIEJE SZKOCJI DO REFORMACJI

1. Szkocja w okresie starożytności i wczesnego średniowiecza ...	9
2. Królestwo Piktów i Szkotów	20
3. Chrystianizacja Szkocji	26
4. Kształtowanie się monarchii feudalnej. Dynastia Dunkeldów (Canmore)	35
5. Złoty wiek szkockiej monarchii	45
6. Wojny o niepodległość	49
7. Szkocja za panowania pierwszych Stuartów	66
8. "Nowa monarchia". Panowanie Jakuba IV	79
9. Kres Starego Sojuszu. Szkocja między Flodden a Reformacją..	87
Przypisy do rozdziału I.....	93

ROZDZIAŁ II. REFORMACJA W SZKOCJI

1. Polityczne, ekonomiczne i religijne przyczyny szkockiej Reformacji	98
2. Wydarzenia z lat 1559-60.....	109
3. Powstanie Kościoła Szkockiego.....	112
Przypisy do rozdziału II	120

ROZDZIAŁ III. KOŚCIÓŁ I PAŃSTWO SZKOCKIE 1560-1707

1. Rządy Marii Stuart	121
2. Szkocja w okresie regencji 1567-78.....	133
3. <u>Panowanie Jakuba VI. Unia personalna</u>	139
4. Karol I i rewolucja prezbiteriańska	157
5. Administracja Cromwella.....	170
6. Restauracja monarchii Stuartów (1660-89)	174
7. Rewolucyjna Umowa i panowanie Williama II	186
8. Traktat o Unii	196
Przypisy do rozdziału III	212

ROZDZIAŁ IV. SZKOCJA PO UNII

1. Powstania jakobickie.....	219
2. System polityczny w osiemnastowiecznej Szkocji	240
3. Spory i schizmy w Kościele	246
4. Wolnomularstwo	260
5. Rozwój gospodarczy	267
6. Nauka i kultura	282
Przypisy do rozdziału IV	314
POSŁOWIE	319
BIBLIOGRAFIA	325
INDEKS OSÓB.....	333
ANEKSY	
Tablice genealogiczne	354
Tablica chronologiczna	358
Lista hrabstw	375
Mapa hrabstw	376
Nazwiska rodowe i tytuły szlacheckie	377
Miasta królewskie.....	378
Sekretarze szkoccy	379
Miary, wagi i system monetarny (do 1707 r.)	380
Pułki szkockie.....	382
Szkocja - podstawowe dane statystyczne.....	383
SPIS MAP I ILUSTRACJI	394